

УДК 94 (477.87) "312": 316.323

ПЕРІОДИЗАЦІЯ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Кухарчук О. С. (Мукачево)

Актуальність дослідження полягає, насамперед, у тому, що на сьогодні в історичній науці не існує наукового підходу до визначення періодизації суспільного розвитку Закарпатської області за часи незалежності України, а також не вивчено чинники, які б впливали на її етапне групування.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада України ухвалила Акт про державну незалежність України. Згідно з пропозицією голови Народної Ради (назва фракції у Верховній Раді) Ігоря Юхновського, проголошення самостійності повинно було бути підтвержене окремим референдумом

1 грудня 1991 р. Одночасно з референдумом проводились і вибори Президента України [15, с.912].

В Акті проголошення незалежності сказано, що «Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує: незалежність України та створення української держави – України; територія України є неподільною та недоторканою; віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення» [2, с.153].

1 грудня 1991 р. 90,3% учасників референдуму підтримали ідею незалежності України. В цей же день громадяни України обрали і Президента України. Ним став Леонід Кравчук, який набрав 61,59% голосів виборців [2, с. 156].

Це був один із багатьох ключових моментів, який визрів як першочергове завдання тогочасності, а отже й обумовив особливість суспільно-політичних процесів у регіонах України. Тому розглядати суспільний розвиток у Закарпатській області слід у контексті українського державотворення загалом. Критерієм періодизації суспільного життя Закарпаття може бути впливовість, домінування або протистояння регіональних елітних угруповань, владних еліт і громадсько-політичних сил, які вони представляють. Виходячи з даного критерію в сучасній політичній історії Закарпаття можна виокремити наступні періоди:

Перший період – 1991 – 1996 рр. – пов'язаний з формуванням нової регіональної політичної еліти та боротьбою окремих угруповань всередині неї за впливовість на Закарпатті. Він розпочинається з проголошення незалежності і завершується прийняттям Конституції України. Суспільно-політичні процеси в області відбуваються в умовах правової невизначеності, невизначеності конституційного дизайну України.

Скориставшись політичною невизначеністю в центрі та історичною особливістю Закарпаття, місцева номенклатура прагнучи розширити свої права і повноваження, пропонує різні проекти щодо майбутнього Закарпаття в суверенній Україні – автономії, самоврядної території, вільної економічної зони тощо. В нових історичних умовах ідея автономії Закарпаття відроджується напередодні проголошення незалежності. На засіданні Товариства карпатських русинів 29 вересня 1990 р. прийнято «декларацію про повернення Закарпатській області статусу автономної республіки». У ній заперечувалися правильність і законність законодавчих актів Верховних Рад СРСР і УРСР 1945 – 1946 рр. про возз'єднання Закарпатської України з УРСР, єдино законними і чинними визнавалися рішення про утворення 8 жовтня 1938 р. автономної Підкарпатської Русі у складі Чехословаччини [1, с. 11 – 13].

У вересні 1991 р. питання про автономний статус краю мало бути винесене на розгляд VII позачергової сесії обласної ради народних депутатів, яка з перервами тривала до 31 жовтня. Проти автономії Закарпаття виступили націонал-демократичні сили краю, які влаштували пікетування обласної ради з вимогами її розпуску. Під тиском пікетувальників питання про автономію 28 вересня 1990 р. було розглянуто під кутом «статусу Закарпаття в незалежній Україні», а голова обласної ради та обласного виконавчого комітету Михайло Волощук подав

у відставку. Але вже 31 жовтня скликається нове засідання обласної ради на якому за відсутності пікетувальників ухвалюється рішення про проведення разом з президентськими виборами референдуму про автономний статус Закарпаття [1, с. 11 – 13].

Дещо раніше, 14 вересня 1991 р. Берегівська районна рада прийняла рішення про проведення місцевого референдуму щодо утворення в межах Берегівського району угорського автономного округу.

Внаслідок цих подій, напередодні президентських виборів закарпатський соціум був розділений на два протилежні табори. Перший – це створена в жовтні 1991 р. Демократична ліга національностей Закарпаття, яка об'єднала сім національно-культурних товариств краю та ті сили, які її підтримували. Ліга виступала за надання Закарпаттю спеціального самоврядного статусу в межах якого національні меншини краю зможуть утворити адміністративно-територіальні автономії. Ідея автономії краю, як уже відмічалось, підтримувалась партійною номенклатурою області. До Ліги не увійшло Соціально-культурне товариство румунів Закарпаття ім. Джорджа Кожбука, оскільки його члени не підтримували ідею автономності Закарпаття [10]. Інший табір представляли націонал-демократичні сили краю, які об'єднались навколо Народного Руху України та інших організацій і утворили в березні 1992 р. Українську Народну Раду Закарпаття.

Таким чином, 1 грудня 1991 р. разом з президентськими виборами та Всеукраїнським референдумом щодо проголошення незалежності на Закарпатті відбулися ще два референдуми: обласний та місцевий (Берегівський район).

На запитання Всеукраїнського референдуму «Чи підтримуєте Ви Акт проголошення незалежності України?» 92,6% закарпатців відповіли «Так». Результати президентських виборів на Закарпатті були наступними: Леонід Кравчук – 58,5%, В'ячеслав Чорновіл – 27,6%, Левко Лук'яненко – 5%, а інші кандидати отримали трохи більше 1% голосів виборців.

На запитання обласного референдуму «Чи бажаєте Ви, щоб Закарпаття отримало із закріпленням у Конституції України статус спеціальної самоврядної території як суб'єкта у складі незалежної України і не входило у будь-які інші адміністративні утворення?» 78 % закарпатців дали позитивну відповідь [7, с. 40 – 42]. У Берегівському районі 81,4 % жителів дали позитивну відповідь на запитання «Чи бажаєте Ви утворення в Берегівському районі угорського автономного округу?» [13, с. 74].

Після відставки Михайла Волощука в січні 1992 р. на посаду голови обласної ради і обласного виконкому обирають Михайла Крайла. Однак на посаді голови області він перебував

недовго. Уже через два місяці Указом Президента від 26 березня 1992 р. його було призначено Представником Президента в Закарпатській області. Президент України Леонід Кучма ініціював прийняття Закону «Про представника Президента України» 5 березня 1992 р. для створення виконавчої управлінської вертикалі. Згідно з Законом Представник Президента ставав найвищою особою державної виконавчої влади в області та районі. На базі обласних і районних виконавчих комітетів утворювались адміністрації, які виводились з-під підпорядкування відповідних рад. Таким чином утворювалась президентська управлінська вертикаль в державі.

Після автономістських домагань восени-взимку 1991 – 1992 рр. в області зберігається спадкоємність влади, а тому партійна управлінська еліта свою діяльність спрямовує на реалізацію рішень ухвалених на обласному та районному референдумах.

6 березня 1992 р. Закарпатська обласна рада вирішила просити ВР України прийняти розроблений ініціативною групою закон «Про спеціальну адміністративну територію Закарпаття» та визнати національність русин. В свою чергу, 28 квітня 1992 р. сесія Берегівської районної ради схвалила проект закону «Про угорський автономний територіальний округ» і направила звернення на його підтримку до Закарпатської обласної ради та до Верховної Ради України [3; 11]. Як рішення обласної так і Берегівської районної рад не знайшли позитивної підтримки в Києві, крім президентського Указу про створення на території області вільних економічних зон. У протистоянні з автономістським домаганням частини закарпатського політикуму народжується опозиція діючій владі, яку на той час уособлював успішний бізнесмен, лідер народно-демократичних сил області Віктор Бедь.

Напередодні нових парламентських і місцевих виборів парламент України 3 лютого 1994 р. приймає Закон «Про формування місцевих органів влади і самоврядування», яким змінює особливості функціонування місцевої влади. Відповідно до Закону скасовувалися державні адміністрації, голови рад повинні були обиратись населенням. Замість державних адміністрацій у районних і обласних радах знову відновлюються виконавчі комітети, тобто повертається «радянська система рад».

На виборах до обласної ради владна номенклатура робить ставку на першого заступника Михайла Крайла, молодого і перспективного політика Сергія Устича. Йому протистояв лідер національно-демократичних сил області – Віктор Бедь. Крім вищезазначених політиків у виборах голови обласної ради брали участь – голова м. Ужгорода Еміл Ландовський, перший секретар обкому Комуністичної партії України Ва-

силь Химинець та інші. В першому турі виборів (26 червня 1994 р.) найбільшу кількість голосів виборців отримали Віктор Бедь (19,7%) та Сергій Устич (33,2%). У другому турі виборів 10 липня 1994 р. перемогу здобув Сергій Устич – 58,8% голосів виборців, а його опонент Віктор Бедь – 32,45% [9, с. 26].

Цей період характерний нерозвиненістю партійної структури краю. На початку 1994 р. в області відділом юстиції було зареєстровано близько семи осередків політичних партій. Активну позицію займали громадські організації («Просвіта», УНРЗ тощо). Результати виборів показали, що партії національно-демократичного спрямування мали незначний вплив у Закарпатській області.

Після прийняття Конституції 28 червня 1996 р. закінчився період правової та інституційної невизначеності в Україні. В Основному Законі було чітко сказано, що Україна – це унітарна, централізована держава з сильною президентською владою, яку уособлюють на місцях Голови державних адміністрацій. Після цього сепаратистські тенденції в краї затихли.

Другий період – 1997 – 2002 рр. – період домінуючого впливу Соціал-Демократичної Партії України (об'єднаної) (СДПУ(о)), продовження формування основних фінансово-політичних угруповань в краї. Хронологічно він починається з прийняття Конституції України і закінчується парламентськими виборами в березні 2002 р. Відповідно до нової Конституції новопризначений Голова Закарпатської ОДА Сергій Устич склав із себе депутатські повноваження, а на своє місце в Іршавському виборчому окрузі представив київського юриста, успішного бізнесмена Віктора Медведчука. Після його перемоги на виборах до Верховної Ради України в Іршавському виборчому окрузі 13 квітня 1997 р., між місцевою обласною елітою і київським бізнесом (в особі Віктора Медведчука і Григорія Суркіса) утворився взаємовигідний союз: київські політики і бізнесмени отримали плацдарм для реалізації своїх політико-економічних інтересів, а обласна еліта – гарантовану підтримку центру.

В цей період обласна влада також підтримувала «партію влади» Народно-Демократичної Партії (НДП), лояльно відносились до Народного Руху України (НРУ) та Партії «Реформи і Порядок» (ПРП). Опозиціонували до обласної влади політичні сили, які виступали проти політичного курсу Леоніда Кучми – Всеукраїнське об'єднання «Громада» Павла Лазаренка, Комуністична партія України (КПУ), Соціалістична партія України (СПУ) та ряд інших партій. Таким було позиціонування політичних сил в області напередодні парламентських та місцевих виборів.

На виборах 1998 р. в Закарпатті було

утворено 5 виборчих округів. Найбільшу кількість голосів виборців отримала СДПУ(о) – 31,17%. Саме за рахунок голосування в Закарпатській області ця політична сила змогла подолати 4% бар'єру голосів виборців і отримати депутатські місця в Українському парламенті. Крім СДПУ(о), 4% бар'єру в Закарпатській області подолали НРУ, КПУ, ПРП, НДП, ПЗУ.

Таким чином, у 1998 р. в Закарпатті на місцевих та парламентських виборах перемогу отримала СДПУ(о), яка публічно заявила, що бере на себе всю відповідальність за соціально-економічний розвиток краю. До партійної організації почали активно залучатись різні верстви населення краю і вона почала активно розбудовувати свою структуру. Здавалося б ніщо не завадить СДПУ(о) тримати лідируючі позиції в області, але в політику втрутилася природа. У листопаді 1998 р. в Закарпатті відбулася катастрофічна повінь, яка принесла величезні збитки для населення області.

Декілька разів під час паводку область відвідав Президент України Леонід Кучма, доклавши чимало зусиль для ліквідації його наслідків. Саме під час однієї з поїздок Леонід Кучма звернув увагу на молодого мера м. Мукачева Віктора Балого, який показав неабиякі менеджерські здібності при ліквідації наслідків стихійного лиха, на противагу обласному керівництву на чолі з Сергієм Устичем. Якщо врахувати, що загальна соціально-економічна ситуація в області погіршувалась, а в грудні 1999 р. мали відбутися президентські вибори, це й послугувало тому, що Віктора Балого Указом Президента Леоніда Кучми від 5 травня 1999 р. було призначено головою Закарпатської ОДА. Разом з ним управлінські посади в області отримали: Іван Різак (перший заступник губернатора, очільник СДПУ(о) в області), Володимир Приходько (голова обласного осередку НДП), Василь Лінтур (голова обласного осередку ПППУ), члени його мукачівської команди Ігор Кріль, Анатолій Колібаба, Олег Гаваші та інші.

Віктору Балозі та його команді вдалося стабілізувати соціально-економічну ситуацію в краї та підготуватись належним чином до президентських виборів 1999 р. У першому турі виборів 31 жовтня 1999 р. перемогу на Закарпатті отримав Леонід Кучма, набравши найбільшу кількість голосів виборців – 54,7% (84,5% у другому) [6, с. 81 – 82].

Подальші політичні події на Закарпатті розвивалися у форматі протистояння Голови ОДА Віктора Балого з фінансово-політичним угрупованням, яке очолювали Віктор Медведчук та Григорій Суркіс, а в Закарпатті представляли Іван Різак та члени його команди. Віктор Балого вийшов з лав СДПУ(о) і оголосив департизацію органів влади в області. Сам Віктор Балого, змінивши політичну орієнтацію починає

співпрацювати з Прем'єр-міністром України Віктором Ющенко, а після його відставки також подає заяву про звільнення з посади.

Новим головою Закарпатської ОДА 2 червня 2001 р. був призначений Геннадій Москаль. Він спочатку намагався дотримуватись політичної лінії СДПУ(о) в області, оскільки вона входила до сфери інтересів фінансово-політичної групи Віктора Медведчука – Григорія Суркіса. Але в подальшому сконцентрував свою діяльність на підтримку проурядового виборчого блоку «За єдину Україну» на місцевих і парламентських виборах.

Важливою особливістю виборчої кампанії 2002 р. було те, що значна частина політичних сил для ефективної участі у виборчій кампанії внутрішньо структурувалася вже не в рамках окремих політичних партій, а у форматі міжпартійних блоків. Іншою була тенденція до укрупнення (об'єднання) політичних партій. Вибори до місцевих органів влади та до ВР України констатували, що в суспільно-політичному житті Закарпаття домінували дві політичні сили: СДПУ(о) і ВБ Віктора Ющенка «Наша Україна» (згодом ПП НСНУ). Подальший політичний розвиток краю показав, що саме між цими двома політичними силами і відбувалося протистояння і на виборах міського голови Мукачева, і на президентських виборах 2004 р.

Третій період – 2002 – 2004 рр. – інституціоналізація основних фінансово-політичних груп в області, протистояння між СДПУ(о) та політичними силами, які представляли Виборчий Блок Віктора Ющенка «Наша Україна». Після парламентських виборів головою ОДА був призначений голова обласного осередку СДПУ(о) Іван Різак. Свою діяльність він розпочав з наступу на опозицію, яку уособлював Віктор Балого та його команда. Одним із напрямків роботи Івана Різак стали кадрові зміни. Кадрові зміни торкнулися всіх сфер суспільного життя області: голів районних адміністрацій, начальників управлінь ОДА, начальників силових структур, директора філармонії, обласного драматичного театру, стадіону «Авангард», директорів шкіл та інших. Такі зміни – це не що інше як монополізація влади однією політичною силою в межах області. Поза межами впливу СДПУ(о) залишилось лише м. Мукачево, де мером був обраний Віктор Балого.

Саме на цей час припадають найбрутальніші вибори в історії України: безпрецедентна фальсифікація, розгул бандитизму на виборчих дільницях, побиття народних депутатів України, викрадення бюлетенів та протоколів з результатами волевиявлення громадян Мукачева і т.д. [5; 14]. Мукачівські вибори завершили парламентський виборчий цикл 2002 р. в Закарпатській області. Тут вибори перестали бути

боротьбою окремих амбіцій і перетворились у боротьбу окремих команд та їх виборчих штабів. У Закарпатті виокремилися дві потужні політичні сили: СДПУ(о) та ВБ Віктора Ющенка «Наша Україна», відносини між якими і зумовлювали певний час особливості політичного розвитку Закарпаття.

Окремою сторінкою є президентські вибори 2004 р. За результатами першого туру найбільшу кількість голосів виборців набрали Віктор Ющенко – 39,9% та Віктор Янукович – 39,26%. Другий тур виборів відбувся 21 листопада з небаченою до того часу фальсифікацією результатів волевиявлення. Результати голосування в II турі були наступними: Віктор Янукович – 49,46 %, Віктор Ющенко – 46,61%. 24 листопада ЦВК офіційно оголосила про перемогу на виборах Віктора Януковича. Події, які відбулися в Україні після оголошення результатів другого туру президентських виборів, ввійшли в українську історію як «помаранчева революція». Розпочалася вона з оголошення попередніх результатів виборів 21 листопада 2004 р. і завершилася 23 січня 2005 р. після інавгурації Віктора Ющенка на Майдані Незалежності. Таким чином, на шляху до президентства, крім фізичних страждань через отруєння, В. Ющенку довелося пережити три тури виборів, три раунди «круглого столу» з міжнародними посередниками, один Конституційний Суд і два Верховних Суди України [7, с. 287 – 331].

Не менш драматично і напружено відбувалися вибори і в Закарпатті. Одним з найсильніших політичних гравців області в 2004 р. була місцева організація СДПУ(о). У регіоні вона мала вплив на всі органи влади, пов'язані з обласною державною адміністрацією та районними держадміністраціями, а також правоохоронні структури, обласну адміністрацію очолював голова обласного осередку СДПУ(о) Іван Різак. На СДПУ(о) орієнтувалася в своїй діяльності низка приватних газет, а у силу займаних партійцями посад – і державні ЗМІ обласного рівня. Об'єднані соціал-демократи мали в 2004 р. найбільш розбудовану структуру в області, їхня офіційна чисельність сягала 33 тисяч. Таким чином, СДПУ(о) була однією з найбільш підготовлених до президентських виборів 2004 р. політичних сил в області.

Перший тур президентських виборів на Закарпатті відбувся згідно виборчого законодавства 31 жовтня 2004 р. Голосування у першому турі пройшло в області, як і у всіх регіонах України, відносно спокійно. У першому турі президентських виборів 2004 р. Віктор Ющенко здобув 46,61%, а Віктор Янукович – 37,57% (Віктор Янукович отримує перемогу лише у Берегівському виборчому окрузі). За підсумками повторного голосування за кандидата в Президенти України Віктора Ющенка

проголосувало 55% виборців, що взяли участь у виборах, а за Віктора Януковича – 40,07% [9, с. 74 – 77].

Численні порушення під час виборчої кампанії, попередні результати голосування в другому турі, а також активна агітаційна робота прихильників В. Ющенка зумовило те, що вже на наступний день після виборів в Ужгороді почалася акція протесту, яка поступово охопила все місто. 22 листопада на ужгородську площу Театральна вийшли відстоювати перемогу свого кандидата понад 10 тис. осіб. Кількісно лави протестуючих весь час збільшувалися. Нечувано піднесеною була атмосфера в обласному центрі, який наповнили його жителі з помаранчевою символікою (від підліткового до пенсійного віку).

Серед основних внутрішніх чинників, які сприяли демократичній опозиції на Закарпатті навіть у надзвичайно складних суспільно-політичних умовах кінця 2004 р., варто виділити наступні: 1) психологічна готовність більшості громадян краю до змін у поєднанні з різко негативною реакцією на зловживання попередньої обласної влади; 2) єдність дій демократичної опозиції в краї, наявність потужних ресурсів у підприємницьких груп Віктора Балоги, Сергія Ратушняка, Олександра Кеменяша які діяли об'єднано; 3) наявність впливових незалежних газет і незалежної від влади регіональної телекомпанії; 4) демократичні настрої в обласному центрі, особливо серед студентів і викладачів УжНУ, а також наявність серед інтелігенції Ужгорода самодостатніх і відважних лідерів (Микола Вегеш, Павло Чучка); 5) розкол серед провладних сил в області (між Партією регіонів і СДПУ(о)); 6) відсутність самоорганізації (поза вказівками з ОДА) серед порівняно чисельних прибічників провладного кандидата, деякі з яких були схильні до одіозно екстремістських дій, а інші – лише до вірогідного виконання наказів; 7) здатність молодіжних громадських активістів змінити настрої серед частини представників національних меншин краю, які спочатку піддалися на спокусливі обіцянки провладного кандидата про подвійне громадянство тощо; 8) здоровий глузд, прагматизм, неохочість до заідеологізованого сприйняття реальності, відроджене почуття власної гідності спонукали багатьох колишніх закарпатських прибічників В.Януковича змінити свої погляди вже до другого туру виборів.

Переголосування другого туру виборів Президента України 26 грудня відбувалося в спокійній обстановці, без конфліктів. За результатами підрахунку голосів В.Ющенко отримав дві третини голосів закарпатців, а Віктора Янукович – трохи більше чверті.

Четвертий період – 2005 – початок 2010рр. – домінування Народного Союзу «Наша

Україна» (НСНУ), його протистоянням з Блоком Юлії Тимошенко (БЮТ), переформатуванням політичних сил напередодні президентських виборів 2010 рр.

Після зміни влади в Києві за результатами президентських виборів, суттєві зміни у владних структурах різного рівня відбулися і на Закарпатті. Перш за все головою Закарпатської ОДА Указом Президента Віктора Ющенка 4 лютого 2005 р. був призначений Віктор Балога. Відтак і на всі ключові владні посади в області були висунуті члени його команди (голови районних державних адміністрацій, судді, прокурори, керівники силових структур тощо). Пробувши на посаді голови ОДА півроку, Віктор Балога був призначений Міністром з Надзвичайних ситуацій, а його посаду з жовтня 2005 р. обійняв Олег Гаваші. У цей час суспільно-політичний розвиток краю залежав від кадрової ротації в органах влади. Проте вона була не стабільною, а отже очікувати поживлення в еволюції не передбачалося.

Таким чином, на Закарпатті, як і в Україні загалом, в цей час відбувалося перегрупування і розстановка політичних сил напередодні парламентських виборів 2006 р. Ці вибори та вибори до місцевих органів влади відбувалися в умовах протистояння, яке не завершилося президентською кампанією 2004 р., коли перемогу отримав після судового оскарження результатів другого туру та призначення повторного голосування, кандидат від опозиції – Віктор Ющенко. Щодо новизни, то у виборах 2006 р. на Закарпатті брали участь дві угорські партії, які були зареєстровані в 2005 р.: Партія Угорців України (Микола Ковач) та Демократична партія Угорців України (Іштван Гайдош). Таким чином, угорська національна меншина була розділена в Закарпатті двома впливовими політичними силами. Під час президентських виборів, кандидат у Президенти Віктор Ющенко уклав спеціальну угоду про співпрацю між ним як кандидатом і Миколою Ковачем, а іншого кандидата в президенти – Віктора Януковича – підтримував колишній член

СДПУ(о) Іштван Гайдош.

Основними особливостями суспільного розвитку було те, що спостерігався значний ріст чисельності таких політичних партій, як НСНУ, ВО «Батьківщина», СПУ, службова еліта обласного та місцевого рівня повністю була залучена до провідних політичних партій, конкуренція партій за включення до своїх лав відомих у краї особистостей, загострення протиріч між потужними політичними силами (Блок «Наша Україна» – БЮТ; Блок «Наша Україна» – НП; СПУ – НП). Цікаво, що основна причина таких протиріч – це давні конфлікти між лідерами вказаних політичних сил: Віктор Балога (НСНУ) – Олександр Кемеш (БЮТ); Віктор Балога (НСНУ) – Сергій Ратушняк (НП); Сергій Ратушняк (НП) – Сергій Слободанюк (СПУ). Стосунки ж між Блоком «Наша Україна» і Партією Регіонів у області можна було на той час назвати навіть партнерськими.

Напередодні позачергових парламентських виборів 2007 р. у Закарпатській області незмінними залишилися чотири групи впливу, які вже традиційно ведуть боротьбу за депутатські мандати до представницьких органів влади усіх рівнів. Це: Група «Барва», Група «БЮТ», Група «Р.І.О.», бізнес структури, керівники яких представляли Партію Регіонів [6, с. 272 – 300].

Продовжилось латентне протистояння головних політичних сил Закарпаття. Одним із джерел таких конфліктів став формат коаліції обласної ради, до якої входить Партія Регіонів. За результатами виборів на Закарпатті відбулися кадрові зміни. Перш за все, Указами Президента було звільнено з посад голів п'яти районних державних адміністрацій: Рахівської, Тячівської, Хустської, Міжгірської, Великоберезнянської, де рейтинг виборчого блоку «Наша Україна – Народна Самооборона» був низьким [6, с. 272 – 300].

Ми запропонували періодизацію суспільного розвитку Закарпатської області в часи незалежності України через призму історико-політичних процесів, оскільки саме політичні зміни мали кардинальний вплив на життя краю.

1. Адамович С. Проблема автономії та політичне русинство у незалежній Україні / С.Адамович // Людина і політика. – 2004. – № 4. – С. 11 – 19.
2. Державотворчий процес в Україні / НАН України, Інститут Історії України / В. А. Смолій (відп. редактор). – Київ : Наукова думка, 2007 – 910 с.
3. Звернення Берегівської районної ради народних депутатів до обласної ради народних депутатів та Верховної Ради України : [документ] // Вісник Берегівщини. – 1992. – 7 травня.
4. Мигович І. Закарпатський соціум : виклики і випробування / Іван Минович : В 2-х ч. – Ч. 1. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2009. – 376 с.
5. Мукачівська епопея : хроніка найбрутальніших виборів / Уклад. і передм. : О. Гаврош. – Мукачєво : Видавництво «Карпатська Вежа», 2004. – 222 с.
6. Остапець Ю. Закарпаття через призму політичних виборів / Юрій Остапець, Маріан Токар : Монографія / Серія «Studia Regionalistica»; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський університет». – Ужгород : Видавництво «Карпати», 2009. – 408 с.
7. Офіційський Р. Політичний розвиток незалежної України (1991 – 2004) в аспекті європейської

- ідентичності / Роман Офіцинський : Монографія. – Київ : Інститут Історії НАН України – Ужгород : Гражда, 2005. – 468 с.
8. Пашенко В. Політичне Закарпаття. 15 років вибору / Віктор Пашенко : Довідник. – Ужгород : Видавництво О. Гаркуші, 2006. – 136 с.
 9. Пашенко В. Закарпатський вибір : Політичний розвиток області 1989 – 2006 рр. через призму електоральної соціології / Віктор Пашенко. – Ужгород : Вид-во «Карпатська вежа», 2008. – 87 с.
 10. Розкол – шлях у нікуди : Інтерв'ю з головою Товариства культури румун ім. Г. Кожбука Василем Мариною // Карпатська Україна. – 1992. – 9 липня.
 11. Сесія районної ради затвердила законопроект про угорський автономний округ // Вісник Берегівщини. – 1992. – 7 травня.
 12. Ткачук А. Місцеве самоврядування в Україні / А.Ткачук, Ю.Сасенко, Ю.Привалов // Розбудова держави. – 1997. – № 7 – 8. – С. 70 – 83.
 13. Товт М. Міжнародно-правовий захист національних меншин (тенденції сучасного розвитку) / М.Товт. – Ужгород : ІВА, 2002. – 160 с.
 14. Украдена перемога : хроніка мукачівської епопеї / Уклад. і передм. : О. Гаврош. – Мукачево : Видавництво «Карпатська Вежа», 2004. – 200 с.
 15. Україна : політична історія. XX – поч. XXI ст. / Ред. рада: В.М. Литвин (голова) та ін. Редколегія: В. Смолій, Ю. Левенець (співголови) та ін. – К. : Парламентське видавництво, 2007. – 1028 с.

РЕЗЮМЕ

ПЕРИОДИЗАЦІЯ ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ В УСЛОВИЯХ НЕЗАВИСИМОЙ УКРАИНЫ

Кухарчук О.С. (Мукачево)

Автор статьи анализирует логику развития общественно-политических процессов в Закарпатской области (1991 – 2010 гг.). Критерий периодизации общественно-политической жизни общества – влияние / доминирование или противоборство региональных элитных групп области. Исходя из избранного критерия автор выделяет следующие периоды: первый (1991 – 1996), второй (1997 – 2002), третий (2002 – 2004), четвертый (2005 – нач. 2010).

Ключевые слова: Закарпатье, развитие, период, партии, организации, политическая власть, элита.

SUMMARY

DIVISION INTO PERIODS OF THE SOCIAL DEVELOPMENT OF THE TRANSCARPATHIAN REGION UNDER CIRCUMSTANCES OF INDEPENDENT UKRAINE

O. Kukharchuk (Mukachevo)

The author of the article has analyzed the logics of development of the social-political processes in the Transcarpathian oblast (1991 – 2010). Criterion of periodization of the social-political life of a society – influence/ domination or struggle of regional elite groups of the oblast. The author, on the basis of the selected criterion, has defined the following periods: the first (1991 – 1996), the second (1997 – 2002), the third (2002 – 2004), the fourth (2005 – 2010).

Key words: Transcarpathia, evolution, period, parties, organizations, political power, elite.